

Кравець Л. О.

здобувач

Міжнародного університету бізнесу і права

Kravets L. O.

Degree Seeking Applicant

International University of Business and Law

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ІННОВАЦІЙНОГО ОНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

IMPROVEMENT OF ORGANIZATIONAL MECHANISMS OF INNOVATIVE RENEWAL OF THE NATIONAL ECONOMIC ENVIRONMENT

Анотація. Стаття присвячена дослідженню організаційних механізмів інноваційного оновлення національного економічного середовища та пошуку ключових елементів їх удосконалення. На підставі проведених досліджень визначено, що до основних причин недостатньої ефективності капітального інвестування в економіку є слабка орієнтація інвестиційних вкладень на стратегічний розвиток підприємств та держави в цілому. Значна частина інвестицій спрямовується у коротко- та середньострокові проекти, або на екстенсивне відтворення основних засобів внаслідок достатньо серйозного рівня фізичного зносу потужностей. Про це свідчить досліджена структура капітальних інвестицій за видами активів, серед яких впродовж всього останніх 10 років майже 97% інвестицій спрямовувалося в матеріальні активи, зокрема будівлі, машини та обладнання. Як показує досвід розвинених країн, основними напрямками капітальних інвестицій, що мають виключне значення для зростання економіки у довгостроковій перспективі є насамперед інвестиції в інноваційні проекти, інфраструктуру та розвиток людського капіталу. Доведено, що саме такі інвестиції створюють найбільш високий мультиплікативний ефект для економічного зростання та сприяють підвищенню адаптивних можливостей економічного потенціалу національної економіки в умовах сучасних змін.

Ключові слова: інвестиції, інновації, інвестиційно-інноваційні процеси, національна економіка.

Вступ та постановка проблеми. В умовах нинішнього соціально-економічного становища України, що характеризується проявом гострих кризових явищ та макроекономічної нестабільності, ефективне використання інвестиційного потенціалу країни, що повинно спрямовуватися насамперед на стабілізацію економічних процесів та створення підвалин для економічного зростання й підвищення конкурентоспроможності національної економіки є одним з нагальних та актуальних проблем сьогодення. Аналіз ефективності реалізації інвестиційного потенціалу відіграє ключову роль у державному управлінні, оскільки від того, наскільки об'єктивно та всебічно здійснюється оцінювання залежать тактичні та стратегічні рішення, що впливають на темпи зростання економіки.

Водночас, сучасні умови економічної нестабільності та зростаючі потреби в інвестиціях, що здатні привести економічну систему до стану рівноваги та забезпечити сталий розвиток економіки потребують дослідження ефективності використання наявного потенціалу у контексті забезпечення економічного зростання та визначення обсягів додаткових потреб інвестицій. Ефективність реалізації інвестиційного потенціалу національної економіки у найбільш загальному вигляді проявляється через інвестиційний процес, який виступає сполучним елементом між сукупним попитом і пропозицією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості інвестиційно-інноваційного розвитку на різних рівнях національної економіки виступають об'єктом дослідження багатьох вчених та практиків, а саме – Прядко І.В., Нуреев Р., Федулова Л. І., Борейко В.І., Майорова Т.В., Колевантова А.В., Сімків Л.С., Паршин Ю.І. та ін. Відповідно існує потужна методологічна база наукових підходів

та практичних рекомендацій щодо формування сприятливого середовища для розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Проте, попередніх результатів досліджень та рекомендацій виявилось недостатньо для переходу України на інноваційну модель розвитку з ефективним використанням інвестицій в умовах постійних змін економічного середовища. Крім того спостерігаються сильні асиметрії та контрасти у сфері інноваційного розвитку різних галузей та регіонів України, що вимагає пошуку сучасних механізмів розвитку національних інвестиційно-інноваційних процесів в умовах змін внутрішнього та зовнішнього економічного середовища.

Метою роботи є виявлення тенденцій щодо розвитку інноваційного оновлення національного економічного середовища та визначити точки удосконалення організаційних механізмів інновацій.

Результати дослідження. Інноваційне оновлення національного економічного середовища є одним з пріоритетних завдань стратегічного розвитку України. Виконання даного завдання вимагає активізації процесу формування організаційно-технічних та фінансово-інвестиційних умов функціонування національного економічного середовища, які спрямовані на підвищення мотиваційної спроможності українських компаній щодо інноваційного оновлення.

На рівні національної економіки організаційно-технічне та фінансово-економічне забезпечення інноваційного оновлення задається факторами, сукупність яких формує загальні вектори національної інноваційної політики. Все це передбачає наявність національної стратегії інноваційного розвитку та окремих програм інноваційного оновлення. Ефективне функціонування

організаційно-технічного та фінансово-економічного забезпечення інноваційного оновлення можливе лише за умови синергетичної взаємодії складових факторів [1].

Наразі, в Україні діє Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (далі – Стратегія) розроблена на виконання Постанови Верховної Ради України від 17 лютого 2009 р. № 965–VI «Про проведення парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Стратегія систематизує і конкретизує законодавчі, нормативні та інші засади організації наукової, науково-технічної, інноваційної та підприємницької діяльності, що містяться в сучасному законодавстві України, нормативних та програмних документах органів державної влади і разом з іншими державними стратегічними документами є стрижневою основою для подальшого розвитку законодавчої і нормативної бази в цій сфері, для формування державних, регіональних і галузевих програм інноваційного розвитку, забезпечення скоординованої діяльності влади, суспільства, підприємництва, науки та освіти – всіх головних учасників національної інноваційної системи» [2].

За даними Світового банку, частка валової доданої вартості високо- та середньотехнологічних секторів у загальному обсязі валової доданої вартості переробної промисловості у 2015 році становила 63 відсотки у Швейцарії, 50,5 відсотка у Чеській Республіці, 61,4 відсотка у Німеччині, 42,8 відсотка в Ізраїлі, 63,7 відсотка у Південній Кореї, 30,4 відсотка в Україні. При цьому, за даними Держстату, в Україні ця частка у 2016 році становила 25,7 відсотка (7,6 відсотка та 18,1 відсотка у високо- та середньотехнологічному секторах відповідно). Якщо порівнювати валовий внутрішній продукт на душу населення у 2016 році у поточних цінах 2010 року названих держав із валовим внутрішнім продуктом на душу населення України, за даними Національного наукового фонду США, це співвідношення становитиме від 8,5 раза до 36 разів (Швейцарія – 79866 доларів США; Ізраїль – 37180,8; Південна Корея – 27608,2; Німеччина – 42232,6; Чехія – 18483,7 та Україна – 2185,7 долара США).

За інформацією наведеною у Стратегії розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, основними перепонами на шляху інноваційного оновлення національної економіки є:

– недосконалість роботи політичних інституцій, проблеми нормативно-регуляторної бази та функціонування сфери бізнесу;

– низький рівень розвитку інноваційної інфраструктури, зокрема низький рівень частки валового нагромадження капіталу у ВВП країни, також потребують покращення показники екологічної стійкості, викликають занепокоєння характеристики роботи електронного Уряду «використання інформаційних та комунікаційних технологій у поєднанні з організаційними змінами та застосуванням нових навичок у державному управлінні для впровадження державних послуг та демократичних процесів» [3].

Шляхи подолання вищеперерахованих перепон повинні відповідати концепції сталого розвитку та Цілям сталого розвитку (рис.). В сучасних умовах глобального технологічного розвитку, все більше увагу звертають на адаптацію соціальної сфери до розвитку новітніх технологій. Соціальна сфера стає бути нерозривно пов'язаною із інноваційним розвитком. Такий тісний взаємозв'язок лягає у концепцію сталого розвитку та відповідає Цілям сталого розвитку, що були затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році, на підставі яких було розроблено національну систему Цілей сталого розвитку [4].

Незважаючи на те, що використання інновацій є обов'язковою умовою для досягнення будь-якої Цілі сталого розвитку, з інноваціями найбільш тісно пов'язана дев'ята Ціль сталого розвитку «Промисловість, інновації та інфраструктура». Аналізуючи завдання, сформульовані у відповідності до дев'ятої цілі сталого розвитку «Промисловість, інновації та інфраструктура», можливо виділити завдання, пов'язані із інноваційним оновленням національної економіки та шляхи їх виконання (рис. 1).

У попередньому столітті в Україні було побудовано сильну індустріальну економіку, котра і нині відіграє важливу роль в національній економіці та складає значну частку ВВП у вигляді промислової продукції. Проте криза 1992-1994 років започаткували деіндустріалізаційні процеси, що в свою чергу негативно вплинули на розвиток виробничих сфери та науково-технічні процеси. Це було підсилено розривом виробничо-коопераційних зв'язків із колишніми країнами СРСР та постсоціалістичними країнами. За останні роки зменшення частки промислової продукції у ВВП країни прискорили військові дії на сході країни.

Що стосується структурного складу промислової продукції, то тут переважає сировинне виробництво, а частка промислових підприємств, що впроваджували нові

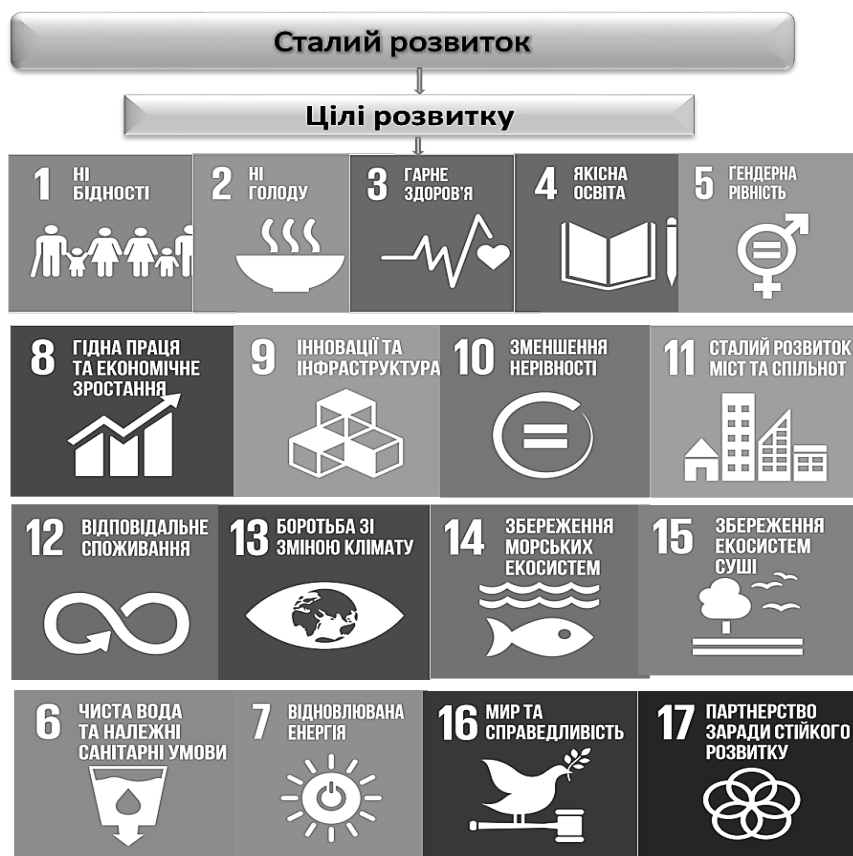

Рис. 1. Основні Цілі концепції сталого розвитку України

технологічні процеси та/або нову чи значно вдосконалену продукцію є незначною.

Незважаючи на те, що промислова продукція займає значну частку в експорті країни (рис. 3), проте майже вся вона сировинного походження.

В українському експорті переважають товари первинного сектора економіки, сировина та проміжні товари з відносно низькою технологічною складовою – майже 70% експорту. 41% (\$ 17,7 млрд) складає продукція АПК, 23,4% (\$10,1 млрд) – металургійна продукція, 11,7% (\$5 млрд) – продукція машинобудування, 9,1% (\$3,9 млрд) – мінеральні продукти тощо. Частка високотехнологічного експорту України складає менше 5,5%. Натомість, в індустріальних, розвинених країнах переважає вторинний сектор – обробна і будівельна промисловість [6].

Поряд із проблемами в структурі експорту в Україні відсутня система захищеного просування експорту, котра вимагає створення Національної стратегії експорту продукції та послуг України на період до 2030 року, створення страхової системи фінансового захисту товаровиробників експортної продукції тощо. Окремої уваги потребує створення системи стимулювання впровадження нових технологічних процесів у виробництво продукції, яка експортується Україною

Таким чином, впровадження нових технологічних процесів та/або нової чи значно вдосконаленої продукції позитивно вплине на структурний склад не тільки Валувого внутрішнього продукту, а і на склад експортованої промислової продукції України, де на даний момент переважає сировинна частка.

Рис. 2. Шляхи виконання завдання Цілі сталого розвитку «Промисловість, інновації та інфраструктура» [5]

Серед індикаторів виконання завдань цілей сталого розвитку вагоме місце займають індикатори інноваційності (табл. 1).

За 2015 рік частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до високотехнологічного сектору у загальній доданій вартості за витратами виробництва (індикатор 9.4.1.) становила 1,9 %, тоді як у високорозвинених країнах даний показник складає 10 і більше відсотків. Відповідна частка вже із врахуванням середньо технологічного сектору (індикатор 9.4.2.) у 2015 році склала 5,8%, а прогнози (очікувані) її значення за 2020 рік – 7,5%, за 2025 рік – 9,6%, за 2030 рік – 11,8% [5].

Виконання завдань Цілей сталого розвитку України передбачає наступні значення індикатора (9.4.3) – частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньо високо технологічних секторів переробної промисловості у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості: за 2015 рік – 21%, за 2020 рік – 26%, за 2025 рік – 28%, за 2030 рік – 29% [5].

Для частки витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВВП (індикатор 9.5.1), в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» передбачені наступні значення: за 2015 рік – 0,62%, за 2020 рік – 1,50%, за 2025 рік – 2,00%, за 2030 рік – 3,00%. А для частки реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової (індикатор 9.5.2), передбачені наступні значення: за 2015 рік – 1,40%, за 2020 рік – 5,00%, за 2025 рік – 10,00%, за 2030 рік – 15,00% [5].

Що стосується частки осіб до 40 років у складі наукових працівників та викладачів ВНЗ із науковим ступенем (індикатор 9.6.1.),

то виконання завдань сталого розвитку передбачає їх наступні значення: за 2015 рік – 33%, за 2020 рік – 50%, за 2025 рік – 75%, за 2030 рік – 100% [5].

Щодо оціночних значень вищеперахованих індикаторів інноваційності національної економіки в контексті виконання завдань сталого розвитку, то викликає сумнів показник – частки осіб до 40 років у складі наукових працівників та викладачів ВНЗ із науковим ступенем розміром 100%, який повинен бути у 2030 році. Такого значення показника можливо або навіть доцільно досягти за умови зменшення пенсійного віку наукових працівників. В протилежному разі, на нашу думку певна варіація віку наукових працівників потрібна, адже старші науковці більш досвідчені та обізнані. Не зважаючи на переваги молодих науковців, певний обмін досвідом між науковцями різ-

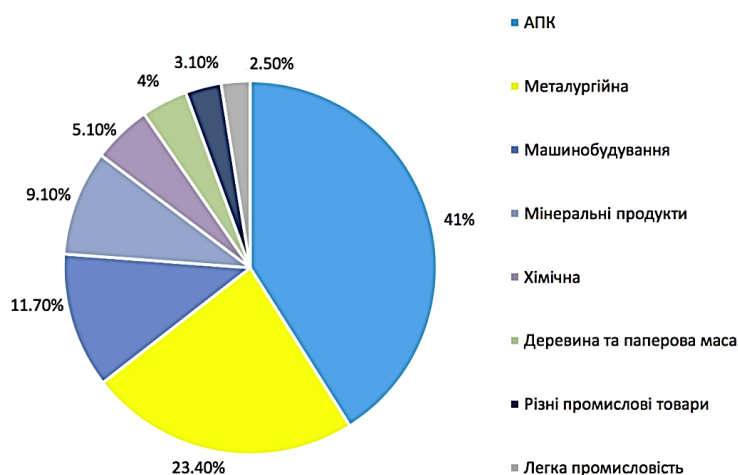

Рис. 3. Структура експорту України 2017 р. [6]

Таблиця 1

Завдання сталого розвитку, що стосуються інноваційності національної економіки та індикатори їх виконання

Завдання сталого розвитку	Індикатори
Сприяти прискореному розвитку високо- та середньо високо технологічних секторів переробної промисловості, які формуються на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво» та кластерного підходу за напрямками: розвиток інноваційної екосистеми;	(9.4.1.) частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до високотехнологічного сектору переробної промисловості (зокрема, з виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів; комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування відповідно до КВЕД) у загальній доданій вартості за витратами виробництва, %;
розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ); застосування ІКТ в АПК, енергетиці, транспорті та промисловості; високотехнологічне машинобудування; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузей	(9.4.2) частка доданої вартості за витратами виробництва підприємств, які належать до середньо високо технологічного сектору переробної промисловості (зокрема, виробництва хімічної продукції; електричного устаткування; машин та устаткування; автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів; інших транспортних засобів відповідно до КВЕД), у загальній доданій вартості за витратами виробництва, %;
	(9.4.3.) частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньо високо технологічних секторів переробної промисловості (зокрема, з виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів; хімічної продукції; машинобудування; комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування відповідно до КВЕД), у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості, %;
Створити фінансову та інституційну системи (інноваційну інфраструктуру), що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок	(9.5.1.) частка витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у ВВП, % (9.5.2.) частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
Забезпечити доступність Інтернету, особливо у сільській місцевості	(9.6.1.) рівень охоплення населення Інтернет-послугами, абонентів на 100 жителів
Забезпечити збільшення участі молоді у наукових дослідженнях	(9.7.1.) частка осіб до 40 років у складі наукових працівників та викладачів ВНЗ із науковим ступенем, %

Джерело: [5]

них поколінь потрібно забезпечувати. Адже розрізняють два основні фактори виробництва – ресурси управління (human resources management, HRM, HR-менеджмент) та науки (newest technologies, innovations). Ресурси управління (human resources) – це управлінські кадри, які характеризуються досвідом, професійним рівнем та здатністю адаптуватися (soft skills) [7]. Як правило перші дві характеристики управлінських ресурсів: досвід та професійні навички є більш характерними для наукових працівників та викладачів ВНЗ віком понад 40 років, а здатність адаптуватися (soft skills) – це характеристика переважно молодих науковців.

Ресурсне забезпечення інноваційного оновлення національного економічного середовища складається із декількох частин: природні та енергетичні ресурси, людський капітал, фінансові ресурси та інвестиції, технічні та технологічні ресурси. Тільки збалансоване використання всіх складових ресурсного забезпечення може призвести до оновлення національного економічного середовища.

Таким чином, ефективність організаційного механізму інноваційного оновлення національного економічного середовища потребує збалансованого використання системи забезпечення інноваційного розвитку економіки, що повинно бути врегульовано державною інвестиційно-інноваційною політикою. Перераховані організаційні складові

механізму будуть визначати можливості інноваційного розвитку та сприятимуть практичному впровадженню результатів науково-дослідних робіт у виробничу та побутову сферу. Необхідно зазначити, що організаційні засади інноваційної діяльності повинні враховувати специфіку національної економіки та сформовані традиції, в той же час бути уніфікованими у відповідності до глобальних тенденцій та відповідати засадам сталого розвитку.

Висновки. Якщо розглядати інвестиційно-інноваційну систему країни із врахуванням внутрішніх соціальних взаємозв'язків та комунікацій, то головною її метою можливо вважати задоволення потреб людського розвитку на базі формування та використання ефективної системи соціально-економічних комунікацій між державою, бізнесом, громадою та окремими громадянами. Такі комунікації повинні сприяти проникненню та розповсюдженню інновацій в різні сфери суспільного життя. Національну, як і регіональну, інвестиційно-інноваційну систему необхідно розглядати як відкриту систему взаємозв'язків та комунікацій в якій відбувається трансформація наявних ресурсів в нові продукти, інтелектуальні та матеріальні цінності, суспільні блага. Ефективність трансформаційних процесів залежить від нормативно-правового, наукового, інформаційно-аналітичного та ресурсного забезпечення. Все це виступає базовою основою інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Прядко І.В. Ефективність організаційного забезпечення інноваційної діяльності / І.В. Прядко // Економіка і регіон. – 2015. – №2 (51). – С. 113-119 с.
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36382.pdf>
3. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року.
4. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf
5. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/.../Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%20201
6. Український експорт: крок вперед чи біг на місці? Київський міжнародний економічний форум. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/ukrayinskij-eksport-krok-vpered-chi-big-na-misci>
7. Нуреев Р. Теории развития: кейнсианские модели становления рыночной экономики / Р. Нуреев // Вопросы экономики. – 2000. – № 4. – С. 142.
8. Іртищева І.О. Інноваційні процеси – важлива передумова забезпечення сталого розвитку України / Іртищева І.О. // Стратегія забезпечення сталого розвитку України. Матеріали міжнар. наук. –практ. конф. м. Київ, 20 березня 2008 р. – У трьох частинах / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч. 3. – 334 с.

Аннотация. Статья посвящена исследованию организационных механизмов инновационного обновления национальной экономической среды и поиска ключевых элементов их совершенствования. На основании проведенных исследований установлено, что к основным причинам недостаточной эффективности капитального инвестирования в экономику является слабая ориентация инвестиционных вложений на стратегическое развитие предприятий и государства в целом. Значительная часть инвестиций направляется в кратко- и среднесрочные проекты, или на экстенсивное воспроизводство основных средств в результате достаточно серьезного уровня физического износа мощностей. Об этом свидетельствует исследованная структура капитальных инвестиций по видам активов, среди которых в течение всего последние 10 лет почти 97% инвестиций направлялось в материальные активы, в частности здания, машины и оборудование. Как показывает опыт развитых стран, основными направлениями капитальных инвестиций, имеющих исключительное значение для роста экономики в долгосрочной перспективе является прежде всего инвестиции в инновационные проекты, инфраструктуру и развитие человеческого капитала. Доказано, что именно такие инвестиции создают наиболее высокий мультипликативный эффект для экономического роста и способствуют повышению адаптивных возможностей экономического потенциала национальной экономики в условиях современных изменений.

Ключевые слова: инвестиции, инновации, инвестиционно-инновационные процессы, национальная экономика

Summary. The article is devoted to the research of organizational mechanisms of innovative renewal of the national economic environment and the search for key elements of their improvement. According to the results of the study, there is a direct multiplicative link between investment and GDP growth in an economy that is weakening under conditions of destabilization. That is why, at the present stage, the primary task is to seek financial, foreign economic, political and social balance, which will ensure stable conditions for the development of the national economy and stimulate growth of investment potential by improving the investment climate and the inflow of foreign investment. Based on the conducted research, it is determined that the main reasons for the lack of efficiency of capital investment in the economy is the poor orientation of investments to the strategic development of enterprises and the state as a whole. Much of the investment goes to short- to medium-term projects, or to extensive reproduction of fixed assets due to a sufficiently serious level of physical deterioration of the facilities. This is evidenced by the researched structure of capital investments by types of assets, among which over the last 10 years almost 97% of investments were directed to tangible assets, in particular buildings, machinery and equipment. As the experience of developed countries shows, the main areas of capital investment that are crucial for the long-term economic growth are, first of all, investment in innovative projects, infrastructure and human capital development. It is proved that such investments create the highest multiplier effect for economic growth and help to increase the adaptive capacity of the economic potential of the national economy in the conditions of modern changes. Thus, the results of the analysis showed that the efficiency of using the investment potential of the country in terms of their impact on economic growth (investment multiplier) and the production of investment resources by the economy (accelerator of investment) depends primarily on the stability of economic development. Significant fluctuations (decline) in multiplier indicators during periods of economic crisis (including 2008-2010 and 2014-2015) indicate that investment potential as an instrument of economic stabilization is not being used to a sufficient extent.

Key words: investments, innovations, investment-innovation processes, national economy